

Federal Almanya'da Yayımlanan Türkçe Günlük Gazetelerin Dil Kullanımı Üzerine

Nurhan Baş*

Öz

Federal Almanya'da yaşayan Türkçe konuşurlar Türkçede heterojen bir dilsel altyapıya sahiptirler. Bu nedenle göçmen dili konuşuru olarak Almanca'nın da etkisiyle, örneğin sözcük seçimi bakımından, Türkiye Türkçesinden farklılık gösterebilen bir dil konuşmaktadırlar. Dilsel öğeler Almancadan Türkçeye kopyalanmaktadır. Bu dil değişimi, ilişki dilleri araştırmacılarının ilgisini çekmektedir. Diğer taraftan, yıllardan beri Almanya'da Türkçe günlük gazeteler yayımlanmaktadır. Bu çalışmada 1- 30 Haziran 2010 tarihleri arasında yayımlanan Hürriyet ve Zaman gazetelerinin Almanya'da hazırlanan Avrupa sayfalarındaki metinler incelenmiştir ve bu metinlerdeki Türkçe kullanımının az da olsa Türkiye Türkçesinden farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Bu bağlamda değinilen konular arasında; renklerin kültürel simge olarak kullanılması, Almanca sözcük kullanımı, çoğul eki, ortak yabancı kökenli sözcükler, mecazi dil kullanımı ve çeviri kaynaklı anlatım farklılıkları ve hataları da yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler

Gazete, dil, Almanya Türkçesi, dil değişimi, Türkçe, Almanca, ilişki dilleri, çeviri hataları

Giriş

Bu araştırmanın amacı, Federal Almanya'da günlük olarak yayımlanan Türkçe gazetelerde kullanılan dil hakkında bir fikir edinmektir. Araştırma için Almanya'da en çok satılan ve okunan Türkçe gazeteler, Hürriyet ve Zaman seçilmiştir.¹ (Okuma oranları için bk. 2.3. Grafik 2, Sauer 2011: 183.) Bu çalışmada, bu gazetelerde kullanılan Türkçenin, Türkiye Türkçesinden bazı

* Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü – Ankara / Türkiye
nurhan_f_bas@hacettepe.edu.tr

farklılıklar gösterebileceği düşüncesinden yola çıkılmıştır ve bu iki gazetenin 1-30 Haziran 2010 tarihlerinde yayımlanan sayfalarının belli bölümlerinde yer alan metinler incelenmiştir. Tespit edilen örneklerde rastlanan kullanım özelliklerini tartışmadan önce, hem Türkçe gazetelerin olası okur kitlesinin hem de yazarlarının içinde yaşadıkları dilsel ortamı betimlemek amacıyla, Federal Almanya'da Türkçe konusu ele alınmıştır. Bu bağlamda; Türkçe öğrenme ortamı, Almanya'da konuşulan dil, Türkçe konuşurların kendi dillerini korumaya yönelik tutumları ve konuşma dilinden örnekler sunularak kopyalama sonucu dildeki değişimler hakkında bilgi verilmektedir. Türkiye'deki Alman gazetecilerden tamamen farklı olarak, Almanya'daki Türk gazeteciler göç olgusunun ve betimlenen ortamın bir parçası olabilmektedirler. Bu durum gazetelerde kullanılan dile de yansımaktadır.

1. Federal Almanya'da Türkçe

1.1. Federal Almanya'da Türkçenin Durumu

Federal Almanya'daki Türkçe konuşurların arasında ana dile hâkimiyet bakımından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Almanya'ya ilk göç dalgası dikkate alındığında, Türkiye kökenli göçmenlerin geldikleri bölge farklılığı ve düşük eğitim düzeylerinden dolayı heterojen bir Türkçe altyapısının olduğu söylenebilir. Hem Türkçe eğitim imkânının göçmen azınlıklar tanımlamalarından dolayı desteklenmediği (bk. Gözaydın 2002) hem de mevcut Türkçe öğrenme olanaklarına rağbetin az olduğu² düşünüldüğünde, Türk kökenlilerin Türkçeyi ağırlıklı olarak evde aile ortamında öğrenebildikleri ortaya çıkmaktadır. Ancak göçmenlerin aile ortamında salt kendi dillerini konuşmaları neredeyse istisnai bir durumdur. Dolayısıyla göçmen ailelerin çoğu, konuşurken Almanca ve Türkçe karma bir dil kullanmaktadırlar.

Öğrencilerden, akademik bir Türkçe öğrenim süreci geçirmediğinden, Türkiye'deki yaşlarının edindikleri okul Türkçesine hâkim olmaları beklenemez. Gogolin, Kaiser vd.'e göre Türk kökenli öğrencilerin Türkçe dil kullanımları, günlük dil düzeyindedir (2004: 68). Ayrıca, okullarda da Türkçenin pekiştirilmediği göz önüne alınırsa 3. kuşağın Türkçeye hâkimiyetinin birinci ve ikinci kuşağa göre giderek düşmesi doğaldır. Bütün bu bilgilere, Almanya'ya göçün, kısıtlamalara rağmen evlilik yolu ile hâlen devam ediyor olması ve Türkiye'ye dönen Türk vatandaşlarının bir süre sonra yine Almanya'ya gitmesi gibi ülkeler arası bir hareketlilik³ de eklendiğinde, bu ülkede yaşayan Türklerin konuştuğu Türkçenin birbirinden ne denli farklılıklar gösterebileceği anlaşılmaktadır.

Türk kökenli öğrencilerin, Türkçe derslere katılımları kendi dillerini korumaya yönelik bir tutum olarak görülse de (Reich/Roth 2002: 7,8), bir göç ülkesinde göçmen konuşurlar, anadillerine ülkenin egemen dilini konuşan *tek dilli konuşurun* düzeyinde *zahmetsizce* hâkim olamamaktadırlar. Ana

dillerini geliştirici somut etkinliklerde bulunmayan konuşurların sözcük dağarcığı kısırlaşacak ve giderek daha fazla Almancaya ait özellikler taşıyacaktır (bk. Johanson 1991: 199). Ancak İlişki Dilleri kuramcısı Johanson'a göre bir dilin yaşamını tehdit eden unsur, kopyalamadan kaynaklanan yapısal değişimler değildir. Konuşurlar, sosyal işlevleri kalmadığı düşüncesiyle dillerini öğrenmeye ve öğretmeye değer bulmadıkları zaman, bu dillerin yaşamı tehlikeye girmektedir (2009: 54). Konuşurların baskın dili daha saygın bulmaları, bu dilin tercih edilmesine sebep olmaktadır. Zira eğitim fırsatlarından yararlanma ve mesleki yükselme ancak Almancaya hâkimiyetle mümkün olmaktadır. Araştırmalar da, ana dil dersi ile okul başarısı arasında bir seçim yapmak durumunda kalan velilerin, genelde okul başarısı lehine karar verdiklerini bulgulamıştır (Reich vd. 2002: 8). Ancak Türk göçmenlerin Türkçe gazete okumaları da dillerini korumaya yönelik bir tutum olarak görülmelidir. Türkçe konuşurların, dillerini korurken içinde buldukları dilsel ortamı göstermek için konuşma dilinden örnekler sunulmaktadır.

1.2. Konuşma Dilinden “Almanya Türkçesine” İlişkin Örnekler

Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmenlerin Türkçe konuşmalarında; fonetik, morfosentaktik ve sözcük bilgisi açısından Türkiye Türkçesinden farklı kullanımlar dikkat çekmektedir. Sesçil farklı kullanımlar, tipik olarak sözcüğün hem Almancada hem Türkçede aynı yabancı kökene sahip olduğu durumlarda görülmektedir. *Müzik* [myzık] yerine *Musik* [muzi:k], *standart* yerine [ʃtandart], *jenerasyon* yerine Almancadaki *Generation*'dan [genera'tʃjo:n] etkilenerek *generasyon* [ɟeneraʃjon] denmesi bu kullanıma örnektir.⁴ Bu sözcüklerin söyleyişi de birbirine yakın olduğundan Almancanın ses özellikleri de kopyalanabilmektedir.

Bazı sözcük birlikteliklerinde baskın dile koşut bir fiil tercihi yapılmaktadır. Örneğin *meslek öğrenmek* ya da *mesleki eğitim / meslek eğitimi görmek* yerine Almanca *Ausbildung / Lehre machen* sözcük birlikteliğiyle paralellik gösteren *meslek yapmak* tercih edilebilmektedir.⁵

Söz dizimine ilişkin bir kopyalama ise *weitermachen* (= devam etmek) filidir. Almancadaki *weiter* sözcüğü birçok fiille kullanılabilirken, Türkçede *devam* sözcüğünün birleşik fiil olarak kullanımı *etmek* fiiliyle sınırlıdır. Örnek a'da görüldüğü gibi Türkçede de eylemlerin devam ettiği, yönelme durumunda bir tümelekle ifade edilebilmektedir, ancak cümlelerin yapısı karmaşılaşmaktadır. Bu konuda aşağıdaki değişkelerle (b,c) karşılaştırılabilmektedir:

- Spielen* wir noch etwas *weiter*. Oynamaya biraz daha *devam edelim*.
- Biraz daha *devam oynayalım*.
- “Onların mücadelelerini *devam sürdürmek* gibi bir sorumluluk hissediyorum.”⁶

Bu sözdizimi kopyalaması sayesinde *devam* sözcüğü, Almanca yapıya koşut olarak farklı fiillerle kullanılabilir. Bu yapı değişikliği, çeşitliliğin yanı sıra bir kolaylık da sağlamaktadır. Zira *etmek* fiilinin öge olarak eksilmesi sonucunda, sola doğru dallanan bir yapısı olan Türkçe, içinde bu özelliği barındıran yönelme durumundaki tümleçli yapıyı (örnekte: *oynamaya*) yitirmektedir. Almanca cümlede ise dallanma sağa doğru gerçekleşmektedir.

2. Almanya'da Türkçe Gazeteler

2.1. Almanya'daki Türkçe Günlük Gazetelerin Kısa Tarihçesi

Federal Almanya ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 1961 yılında imzalanan İşçi Alımı Anlaşmasına dayanarak Türkler işçi olarak 60'lı yılların başından itibaren Almanya'ya gitmeye başlamışlardır. 1965 yılından itibaren Hürriyet gazetesi Türk işçilerinin gazete ihtiyacını gidermek için uçakla getirilip dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Fakat bu yöntem pahalı ve gazetenin okura ulaşmasında gecikmelere sebep olmuştur. Türk gazetelerinin, Almanya'da yaşayan Türkleri okur, Almanya'yı da gazete pazarı olarak algılamaları daha çok 60'lı yılların sonuna rastlamaktadır. Almanya'da yayımlanan ilk Türkçe günlük gazete 3 Şubat 1969 tarihinde basılan Akşam⁷ gazetesidir. Ardından 16 Nisan 1969 tarihinde Hürriyet gazetesi yayın hayatına başlamıştır (bk. Külahçı 2009: 638, Tokgöz: 144). O zamanlar gazete Türkiye'de hazırlanıp dizilmekte, matrisi uçakla Almanya'ya gönderildikten sonra matbaada basılmaktadır. Gazetenin Almanya baskısının içeriği büyük ölçüde Türkiye'deki ile örtüşmektedir. Hürriyet gazetesi, önceleri Münih daha sonra da Frankfurt bürosunda hazırlanmıştır (Köksal 2009a).

Hürriyet'in yayımını, 1970 yılında Tercüman,⁸ 1972'de Milliyet ve Son Havadis gazeteleri izlemiştir (Tokgöz: 145). 70'li yıllarda Sabah ve Cumhuriyet gibi başka Türkçe gazeteler Almanya'da yayımlansa da pek başarılı olunamamıştır (Cryns 1991: 22). Bu gazeteler, geçici bir süre için Almanya'ya çalışmaya giden, neredeyse hiç Almanca bilmeyen ve o zamanlar nasıl olsa döneceği düşünülen Türk *misafir işçisinin* anavatanla arasındaki tek köprü işlevini görmüştür. Buna ek olarak gazetelerde yer alan diğer bir alan da işçi ve ailelerinin Almanya'daki yaşamlarına ilişkin güncel konular olmuştur. Hürriyet, Tercüman ve Milliyet uzun yıllar diğer gazetelerden daha yüksek baskı sayısı ile ön planda olan günlük gazeteler olmuştur. (Bu gazetelerle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. Tokgöz (150)). Başlangıçta Almanya genelinde yaklaşık üç bin adet basılan Hürriyet, baskı sayısını sürekli yükselterek yıllarca Almanya'da en yüksek baskı sayısına sahip ve en çok okunan Türkçe gazete olmayı sürdürmüştür. Lakin reklam yayımlayan kitle iletişim araçlarına ilişkin bilgi toplayan bir derneğin 2011 yılının son çeyreği ile ilgili verileri incelendiğinde, Hürriyet ile Zaman gazetelerinin satış rakamlarının birbirine yaklaştığı görülmektedir.⁹Almanya'da

yayımlanan Cumhuriyet, Evrensel ve Milliyet gazetelerinin yayını 2008 yılından itibaren birer yıl arayla durdurulmuştur. Cumhuriyet gazetesi Ekim 1990 – 29 Ekim 2008 tarihleri arasında Almanya'da haftalık gazete olarak yayımlanmıştır. 7 Haziran 1995'ten beri çıkan Evrensel gazetesinin Almanya baskısı 1 Ekim 2009'da sonlandırılmıştır (bk. Köksal 2009b). Milliyet'in baskısına ise 8 Mayıs 2010'dan itibaren son verilmiştir.

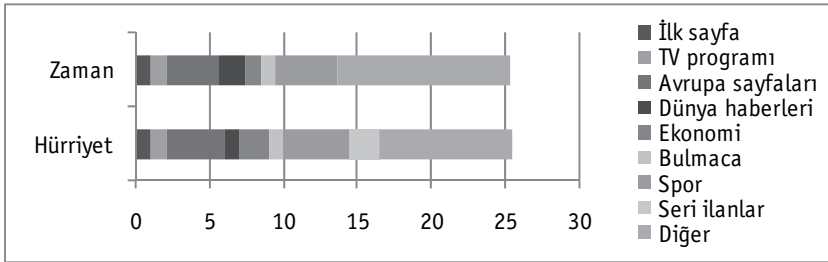
Bugün genellikle Frankfurt ve çevresinde basılan ve Almanya çapında dağıtımı yapılan Türkçe gazeteler ve yayıma başladıkları tarihler şunlardır: Hürriyet (1969), Millî Gazete (1973), Türkiye (1987), Zaman (1990), Yeni Özgür Politika¹⁰ (1995) ve Sabah (2006).

2.2. Almanya'daki Türkçe Günlük Gazetelerin Özellikleri

Almanya'da basılıp dağıtımı yapılan Türkçe gazeteler hâlen Türkiye'de hazırlanmakta ve bu yüzden *ithal medya* olarak da betimlenmektedir. 1971 yılında Hürriyet, Almanya'da yaşayan Türklerin farklı yaşam koşullarından kaynaklanan ihtiyaçlarına cevap verebilmek için *Avrupa Sayfaları* uygulamasına geçmiştir. Gazeteler hâlen bu uygulamayı farklı tarzlarda olsa da genelde sürdürmektedir. Bu özellik, Hürriyet ve Sabah gazetelerinde tasarımdan dolayı görsel olarak çok belirgindir. Sabah'ta bu bölüm spor sayfalarıyla birlikte ayrı bir ek gibidir.

Hürriyet, Cumartesi ekiyle birlikte ele alındığında günlük ortalama 28,9 sayfaya ulaşmaktadır. Zaman ise yerel ekiyle birlikte 26,7 sayfadan oluşmaktadır.¹¹ Bu iki gazetenin bölümleri niceliksel olarak incelendiğinde aşağıdaki grafik ortaya çıkmaktadır:

Grafik 1. Gazetelerin bölümlerindeki ağırlık



Televizyon programı ile ilgili bölüm için her iki gazete de birer sayfa ayırmaktadır. Bu bölümde belli başlı Türk televizyon kanallarının yayın akışı ve programlar hakkında bilgi verilmektedir. Zaman gazetesinde ayrıca üç Alman kanalının yayın akışı verilmektedir. Hürriyet gazetesinde Avrupa sayfaları bölümü dört sayfa, Zaman gazetesinde ise 3,6 sayfa tutmaktadır. Bu sayfalardaki haberler Almanya masasında, Almanya'da yaşayan kadrolu

veya serbest gazeteci olarak çalışan kişiler tarafından hazırlanmaktadır. Bu bölümün dışında Almanya'yla ilgili haberler ekonomi ve spor sayfalarında yer alabilmektedir. Yukarıdaki grafiğin verilerine göre, gazetelerde Almanya'yla ilgili konuların işlendiği sayfaların oranı oldukça düşük sayılabilir. Sağlık gibi genel konular dikkate alınmadığı durumda dahi Türkiye'yle ilgili metinlerin ağırlıkta olduğu bariz bir şekilde görülebilmektedir. Tokgöz'ün 1984 yılında Hürriyet, Tercüman ve Milliyet gazeteleriyle ilgili tespit ettiği iki temel haber kategorisi, "yurt haberleri" ve "güncel konumlu Almanya haberleri" (150) kabaca geçerliliğini korumaktadır. Türkiye'yle ilgili sayfalarda, köşe yazılarının yanı sıra Türkiye'de gerçekleşen sıradan bir hırsızlık olayı gibi bir adi suç da haber olarak yer alabilmektedir. Sanki Federal Almanya'da basılan Türk gazetelerin hedef kitleleri, Almanya'da değil de bilakis Türkiye'de yaşamaktadır.

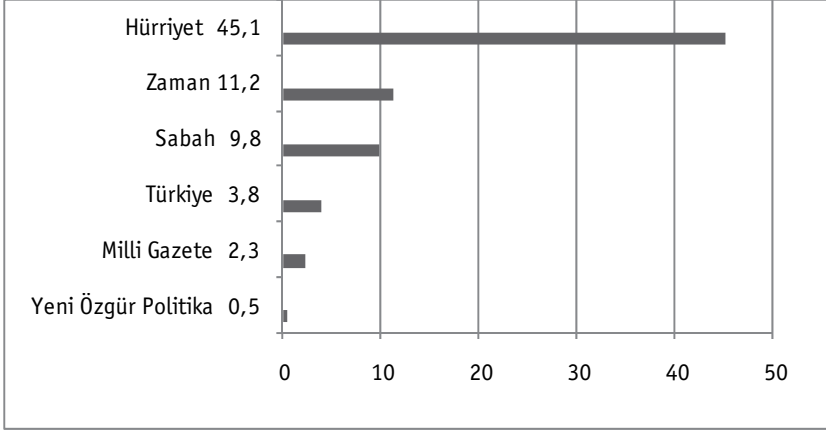
2.3. Türk Kökenli Göçmenlerin Günlük Gazete Okuma Alışkanlıkları

Federal Almanya Hükümeti Basın Yayın Teşkilatının 2001 yılında yaptırdığı bir araştırmaya göre Almanya'daki Türk toplumunun ancak %46'sı düzenli gazete okumaktadır. Yine aynı araştırmanın verilerine göre bu kişilerin %17'sinin sadece Türkçe, %12'sinin Türkçe-Almanca, %17'sinin sadece Almanca gazete okuduğu sonucuna ulaşılmıştır (Weiß vd. 2001: 30).

Kuzey Ren Vestfalya'daki Türk kökenli göçmenlerin medya kullanım alışkanlıkları ayrıntılı olarak uyum araştırmaları çerçevesinde Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı bünyesinde düzenli olarak araştırılmaktadır. Bu araştırmaların amacı göçmenlerin yaşamları ve göç ülkesine uyum durumları hakkında tespitlerde bulunmaktır. 2010 yılına ait verilere göre Türk okurların yaklaşık üçte biri (%36,5) hiç gazete okumamaktadır, % 28,5'i günlük gazeteleri hem Türkçe hem Almanca okumaktadır, yaklaşık beşte biri (%20,8) ise sadece Türkçe gazete okumaktadır. Sadece Almanca gazete okuyanlar ise %14,3'tür (Sauer 2011: 181), (Almanya geneliyle ilgili 2008 yılına ilişkin okur oranları hakkındaki bilgiler için bk. Sauer 2009: 226).

Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezinin raporu, 2010 yılında Türk kökenli gazete okurlarının %45,1'i Hürriyet'i, %11'i Zaman'ı, %10'u Sabah'ı, %4'ü Türkiye'yi ve toplam %2,8'i de Millî Gazete'yi veya Yeni Özgür Politika'yı tercih ettiğini göstermektedir (Sauer 2011: 183).

Grafik 2: Türkçe günlük gazetelerin okunma oranları (yüzde olarak)



3. Gazetelerin İncelenmesi

Birinci bölümdeki örnekler tamamen konuşma dilinde tespit edilen dil kullanımını göstermektedir. Gazetelerdeki dil ise yazı dilidir. Aşağıdaki örnekler 2010 yılının Haziran ayı boyunca incelenen Hürriyet ve Zaman gazetelerinden alınmıştır. Bunun için Hürriyet gazetesinde ağırlıklı olarak *Avrupa Sayfaları*, bazı ekonomi ile ilgili yazılar ve spor sayfaları irdelenmiştir. İncelenen metinlerin Almanya'da hazırlanmış olması şartı aranmış, Türkiye'de hazırlanan metinler incelenmemiştir. Örnekler aynı dilsel özellikleri içerse de her iki gazeteye yer verilmiştir. Yazım hatalarına ilişkin bir betimleme yapılmamıştır.

3.1. Almanya'ya Özgü Konular

Bu başlık altında incelenen unsurlar, Federal Almanya'nın siyasi ve kültürel hayatına ilişkin yapılanmalarından ortaya çıkmaktadır. Eğitim sistemi ya da devlet daireleri ile ilgili konular örnek gösterilebilmektedir.

Almanya'daki siyasi hayata ilişkin kavramları içeren bilgiler aktarılırken Alman kültürüne özgü söylemlerin de aktarıldığı görülmektedir. Böylece örneğin renklerin simgesel kullanımı "Almanya Türkçesine" de geçmektedir. Almanya'da Hıristiyanlık siyahla simgelenmektedir, bundan dolayı muhafazakar olan CDU / CSU (Hıristiyan Demokratik Birliği) partilerinin rengi de siyahtır. Çevreci parti Yeşiller'in rengi ise parti ismini oluşturmaktadır. 1 ve 2'teki örnekler bu tür kullanımları göstermektedir:

- (1) İnsanlar artık bu *siyah yeşil koalisyon* hükümetinin sona ermesini istiyor. (Zaman 28.06.10: 5)
- (2) Önce bu teklifin *kırmızı-yeşil (SPD-Yeşiller) kanadından* gelmesine biraz şaşırdım. (Hürriyet 25.06.10: 14)

FDP'nin (Hür Demokratlar) rengi ise sarıdır. Renk kullanımı, örnek 3'teki gibi koalisyonun, trafik lambası benzetmesi ile ifade edilmesine kadar gidebilmektedir:

- (3) Sosyal demokrat/Yeşiller birliği FDP'yi yanına alarak '*Lamba koalisyon*' kurabilmek için her yolu deniyor. (Zaman 07.06.10: 4)

Örnek 4'te Almanya'daki Türk kökenlileri ifade etmek için tercih edilen *Deutschtürken* kavramının bire bir çevrilerek Türkçeye aktarıldığı görülmektedir:

- (4) ALMANYA Türk Toplumu TGD '*Alman Türkler*'in uzun gecesi' adı altında etkinlik düzenliyor. (Hürriyet 05.06.10: 16)

Aynı haberin devamında *Deutschtürken* kavramının diğer karşılığı olan *Almanya Türkleri* kullanılmaktadır.

Gazetelerde Alman devlet dairelerinin ve okul türlerinin adları, bazı meslekler ya da yer isimleri verilirken Türkçenin yanı sıra, Almanca ve Türkçenin ya da sadece Almancanın tercih edilebildiği görülmektedir. Bu bölümde sunulan örnekler (5-10); gazetelerde, Türkçeleştirme yapılmaksızın Almanca yazıma göre yazılmıştır.

Bazı Alman devlet kurumlarının isimlerini (örnek 5) başlıklarda Almanca vermek, daha mı çarpıcı bir etkiye sahip diye düşündürmektedir.

- (5) Jugendamt'tan Türk ailelere 'bakıcı aile olun' çağrısı (başlık) Offenbach kentindeki *Gençlik Dairesi (Jugendamt)* sorunun çözümünün yine Türklerin elinde olduğu düşüncesinden yola çıkarak Türk kökenli bakıcı aile bulmak için reklam ve tanıtım kampanyası başlattı. (Zaman 28.06.10: 4)

Almanca sözcüklerin tercih edilmesinin bir sebebi Türkiye'deki eğitim yapılanması ile ilgili kavramların Almanya'dakilerle örtüşmemesi olarak görülebilir. Bu bağlamda okul türleri Almanca verilmektedir:

- (6) *Förderschule'de* çözüm nerede? (başlık) (Zaman 02.06.10: 13)

Bu konudaki diğer isimler şöyle sıralanabilir: *Sonderschule, Gymnasium, Hauptschule, Realschule, Gesamtschule, Abitur. Gymnasium* Türkçe ifade edilmeye çalışılınca şöyle belirsiz bir cümle ortaya çıkmıştır: *Altıncı sınıfın sonunda ise çocuğun lise mi yoksa semt okullarına mı gideceği belirleniyor.* (Zaman 12.06.10 yerel ek) Burada *lise* sözcüğüyle anlatılmak istenen ortaokul düzeyindeki *Gymnasium* seçeneğidir. Türkçede ise lise, ortaokul sonrası dört yıllık eğitimi ifade eder. Okul bağlamındaki diğer Almanca sözcükler ise öğrenci velilerinin oluşturduğu birlik (7) ya da öğrencileri desteklemek için kurulan eğitim merkezleri (8) karşılığında kullanılmıştır.

- (7) ...*Lernstube* Anneler Birliği, haftalık düzenli kahvaltı ve seminerlerde anneleri buluşturuyor. (Zaman 11.06.10: 14)
- (8) Bremen'de *Schülerförderung* Eğitim Merkezi 2009/2010 eğitim yılını düzenlediği şenlikle tamamladı. (Zaman 16.06.10: 4)

Meslek adlarında da kavram alanlarının iki dilde örtüşmemesinden kaynaklanan bir belirsizlik yaşanmaktadır. Bir mesleğin örnek 9'daki gibi Türkçe ifade edilmesi durumunda da Almanca karşılığını belirtme ihtiyacı duyulmaktadır:

- (9) Orta öğrenimimi bitirdikten sonra tüccarlık (*Kaufmann*) mesleğini öğrendim. (Zaman 03.06.10 yerel ek)

Bu bağlamda akla gelen, *kaufmännische Berufe* üst kavramı. Aynı metinde şu meslekler geçmektedir: *Steuerberater (mali müşavir)* ve *Wirtschaftsprüfer*. Örnek 10'da yazar Türkçede yaygın olan *tren istasyonu* ya da *tren garı* yerine *Bahnhof* sözcüğünü tercih etmektedir.

- (10) Hemen *Bahnhofun* karşısında, Heinrich von Kleist Forum ismini taşıyan binanın içinde. (Zaman 26.06.10: 5)

Spor sayfalarındaki Alman ligleri *Bundesliga*, *Landesliga*, *Bezirksliga*, *Regionalliga*, *Oberliga*, *Kreisliga* her iki gazetede de neredeyse sürekli Almanca verilmektedir. Eyalet adlarında tutarsızlık olabilmektedir. *Kuzey Ren Vestfalya* eyaletinin hem Türkçe karşılığına uygun bir biçimde *KRV* olarak kısaltması hem de Almanca *NRW* (=Nordrhein Westfalen) kısaltması kullanılmaktadır. *KRV* kısaltması sadece Zaman gazetesine özgüdür. Bu bölümdeki örneklerde, Almanca yazım kurallarına uyulduğundan Almanca sözcük kullanımının bilinçli olarak gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Farklı bir Almanca sözcük kullanımı ise *şah figürleri* örneğidir (14) ve yazımından da anlaşılacağı gibi Türkçeleştirilmiştir.

3.2. Mecazi Dil Kullanımı

Haberlere konu olan söyleşiler, Almanlarla gerçekleştirilince Almanca mecazları da aktarma gereksinimi duyulmaktadır. Örnek 11'in temelinde Almancada yaygın bir kullanımı olan *in einem Boot / im gleichen Boot sitzen* mecazı yattığı düşünülmektedir. Bu mecazla söylenmek istenen *hepimiz aynı şartlara tâbiyiz, birbirimize muhtacız* içeriğidir.

- (11) *Hepimiz bir gemideyiz*. Bu geminin yol alması için hep birlikte hareket etmeliyiz. (Hürriyet 25.06.10: 14)

Bu mecazi kullanım Almanca-Türkçe sözlüklerde *aynı tehlikeye maruz kalmak* (Steuerwald 1974: 121) ve *aynı yolun yolcusu olmak* (Kıyğı 2005: 139) olarak verilmiştir. Oysa Türkçede *hepimiz aynı gemideyiz* diye bir

kullanım mevcuttur. Örnek 12 ve 13'te iki farklı mecazi kullanım konu edilmektedir. İlk olarak *öncü* kavramı mecaz olarak ifade edilmektedir:

- (12) BASF SE Yönetim Kurulu Başkanı ..., kimya sektörünün yenilikler için *motor* görevi gördüğüne işaret etti. (Zaman 01.07.10: 4)

Türkçede *öncü* kavramının mecazi karşılığı *lokomotif* sözcüğü ile ifade edildiğinden, sözcük seçimden dolayı mecazi özellik kaybolmuştur. Örnek 13'te benzer bir durumu yansıtmaktadır:

- (13) Hiç bir çatlaklık, bölünme *resmi* ortaya çıkmayacak ... (Zaman 23.06.10: 4)

Tablo yerine *resim* sözcüğü tercih edilince, gönderge somut bir nesne olmuş, mecaz da soyut çağrışımını yitirmiştir.¹² Her iki örnekte de sözcük seçimi Türkçede somut bir çağrışıma yol açmaktadır. Örnek 14'te *piyon* sözcüğü yerine Almandaki *Schachfigur* ödünçleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçede aynı alandan *şah mat* diye bir kullanım mevcuttur ancak *şah figürü* mecaz olarak kullanılmamaktadır.

- (14) Başbakan Merkel ve Westerwelle'ye çağrı yapan Steinmeier 30 Haziran'da yapılacak cumhurbaşkanlığı seçiminde milletvekillerini *şah figürleri* gibi yönlendirmemelerini ve serbest seçme hakkı vermesini istedi. (Zaman 28.06.10: 5)

3.3. Farklı Fiil Seçimi Olarak “yapmak” Fiili

Ausbildung (Lehre) machen kavramını dile getirmek için konuşma dilinde oldukça sık kullanılan *meslek yapmak* ifadesi gazetede yazı diline de yansımıştır:

- (15) Biz herkese adaletli davranarak herkesin eşit şartlarda eğitim almasını, *meslek yapmasını* ... sağlayabiliriz. (Zaman 19.06.10)

mesleki eğitim yapmak ya da *meslek eğitimi yapmak* yerine yukarıdaki kullanım şekli aynı metinde dört kez tekrarlanmaktadır. Bu bağlamda verilebilecek bir örnek de *meslek eğitim yapmak* sözcük birlikteliğidir:

- (16) Törene ... *meslek eğitim yapan* öğrenciler katıldı. (Zaman 09.06.10: 14)

İsim tamlamalarında, *dilbilim* örneğinde olduğu gibi eksiz bir kullanım şekli bulunsa da, *meslek eğitim* gibi kalıplaşmış bir kullanım mevcut değildir ve bu örneğin basit bir yazım hatasından kaynaklanmış olabileceği de akla gelmektedir. *yapmak* fiilinin Almandaya koşut bir kullanımı da *Abschluss machen* söylemini Türkçe ifade ederken görülmektedir. *Abschluss machen* kavramını ifade etmek için Türkiye Türkçesindeki *diploma almak*

yerine, Almancasına benzeyen *diploma yapmak* sözcük birlikteliği kullanılabilir:

- (17) Burada da Hauptschule *diploması yapıp* meslek yeri bulabilir ...
(Zaman 02.06.10: 13)

3.4 Eklerin Farklı Kullanılması

3.4.1. Çoğul ekinin farklı kullanılması

Almancada, Türkçenin aksine bir nesnenin çoğul olduğu somut olarak belirtilse dahi o nesneyi ifade eden isim çoğul eki alır. İlişki Dilleri araştırmalarında, çoğul ekinin yanlış kullanımı ile ilgili rakamlı örnekler yer alırken gazetelerde ancak sayı sıfatlarından sonra gereksiz çoğul eki kullanımları tespit edilmiştir. Rakamlardan sonra kullanılan çoğul ekine rastlanmamıştır.

- (18) ... Almanya'da yaşayan *bir çok yurttaşlarımızı* yakından ilgilendiren çifte vergilendirme anlaşması ... (Hürriyet 21.06.10: 14)

Zaman gazetesinde bu konuya ilişkin toplam üç, Hürriyet'te ise bir örneğe rastlanmıştır. Örnek 19'da ise çoğul ifade eden sayı sıfatı gerekmediği halde çoğul olarak kullanılmıştır. 20'nci örnekte *çok* anlamındaki *sayısız* sayı sıfatından sonra gelen isim çoğul olarak kullanılmıştır.

- (19) Belki *birçoklarınız* bu da yazılır mı diye düşünebilirsiniz. (Zaman tatil eki: 4)

- (20) Kronik alkol tüketiminin *sayısız hastalıklara* neden olduğunu belirten Pott, ... (Zaman 26.06.10: 2)

Bazen de Türkiye Türkçesindeki yaygın kullanımı ile değişke sayılabilecek kullanım şekli yan yana kullanılabilir:

- (21) Birçok çalışma *grupları* var. ... daha birçok *şeye* izin verilmektedir. (Zaman 30.06.10: 6)

Bu örnek, yazarın sayı sıfatından sonra gelen ismi her zaman aynı kurala göre kullanmadığını göstermektedir.¹³

3.4.2. Dilleri ifade etmek için -CE yapım ekinin farklı kullanılması

Türkçede dil adları -CE yapım ekiyle türetilmektedir, örneğin *İngilizce*. Tabii ki *İngiliz dili* demek de mümkündür. *İngilizce dili* gibi bir ifade şekli standart Türkiye Türkçesinde uygun bulunmasa da, bu kullanıma Türkiye'de hem konuşma hem de yazı dilinde rastlanmaktadır. Ancak, örnek 22'deki gibi isim tamlaması olarak kullanılmayan ve iyelik ekinin kullanılmadığı bir değişke görülmemektedir.

- (22) ... İç hastalıkları uzmanı ... muayenehanesinde düzenlediği toplantısında Hepatit B hastalığının bulaşma yolları, riskleri, neticeleri, önlem ve korunma yolları üzerine *Türkçe dilde* detaylı bilgi verdi. (Hürriyet 04.06.10: 16)

3.5. Aynı Kökene Sahip Olan Yabancı Sözcükler

Hem Almandada hem Türkçede aynı kökene sahip olan yabancı sözcüklerin Almandadaki ses özelliklerinin Türkçeye kopyalanmasına ilişkin konuşma dilinden örnekler sunulmuştu (1.2). Bu örneklerle yazı dilinde rastlanmamıştır. Yazılı dilde bu konuya ilişkin en belirgin örnek, *haşhaş* yerine Almanca karşılığı olan *Haschisch*'ten etkilenerek *haşiş* isminin kullanılmasıdır. *Haşhaş* sözcüğü Arapça kökenli bir sözcüktür, Almandadaki *Haschisch* sözcüğü uyuşturucu bağlamında kullanılmaktadır:

- (23) (Alm.) *Haschisch* (Tr.) *haşiş*
12 yaşında ilk defa *haşiş* kullanan Christiane F., 14 yaşında ero-in bağımlısı olur ve fuhuşa zorlanır. (Zaman 25.06.10: 14)

Türkiye Türkçesinde *haşhaş* sözcüğü bu bağlamda kullanılmamaktadır, bu durumda *haşiş* Almandadaki bağlamı ile birlikte Türkçeye kopyalanmıştır; çünkü *haşhaş* Türkçede afyon üretimi için yetiştirilen gelincikler familyasından Papaver cinsini oluşturun bitki türlerinin ortak adıdır. Bu sözcük aynı zamanda, *haşhaş* tohumları kullanılarak üretilen yiyecekleri adlandırmada kullanılır, örneğin *haşhaşlı çörek* gibi. Bu kavramlara karşılık gelen Almanca sözcük ise *Mohn*'dur ve *Mohnbrötchen* / *Mohnblume* gibi kullanımları vardır. Aynı kökenden geldikleri için sözcükler sadece fonetik olarak birbirlerine benzemekle kalmaz, aynı zamanda sanki aynı kavramı ifade ediyormuş yanlışına sebep olmaktadır. Oysa *haşhaş* ve *Haschisch* sözcüklerin kavram alanları iki dilde örtüşmemektedir.

Pratik sözcüğü Fransızca kökenli bir sözcüktür. Almandadaki *Praxis* sözcüğünün kavram alanı Türkçedeki *pratik* sözcüğünün kavram alanı ile örtüşmemektedir. Yabancı sözcükler alıcı dilde, alındıkları verici dildeki aynı kavrama karşılık gelmeyebilir. Fonetik olarak benzeşmeleri ve aynı kökenden gelmeleri yanıltıcı olabilmektedir; böylece *yalancı eşdeğerler* (sahte dostlar) oluşmaktadır. Bu bağlamda *iş piyasası* demek daha yerinde olurdu.

- (24) (Alm.) *Praxis* (Tr.) *pratik*
Bu bölümlerden mezun olanların *pratikte* iş bulma garantisinin olduğuna da işaret eden Arndt, ... (Zaman 17.06.10: 4)

Yalancı eşdeğerlere bir örnek de *Chance* kavramının Türkçede *şans* sözcüğüyle ifade edilmesidir. Bu sözcük iyi talih anlamını da içerdiğinden, bu karşılık her bağlamda Almandadaki kavramı ifade etmemektedir.

(25) (Alm.) *Chance* (Tr.) *şans*

Zaten bugünün 7, 8, 9 hatta 10 yaşındaki tüm çocuklar[ın]a[,] ister kız ister erkek olsun[,] en geç 2020 yılında hepsine ihtiyaç duyulacak[,] herkes *şans bulacak*. Tabi burada ister bir meslek sahibi ister ustabaşı [olmak] veya bir diploma sahibi olmak büyük avantaj. Bu gençler daha fazla *şans bulacak*. [...] Bu sistem özellikle bu ailelerin çocukları için çok faydalı ve eğitim[er]ini tamamlamaları için *eşit şans* sunuyor. (Zaman 12.06.10: 12)

Bu sözcük aynı metinde, ikisi *eşit şans* sözcük birlikteliği olmak üzere toplam beş kez kullanılmaktadır, *Chance* kavramı duruma göre Türkçede *fırsat* ya da *imkân* olarak ifade edilebilirdi. Aşağıdaki örnekte ise Almanca'daki *Chancengleichheit / gleiche Chancen* kavramını ifade etmek için *eşit şans* ve *fırsat eşitliği* ikilisi kullanılmaktadır.

(26) (Alm.) *Chancengleichheit* (Tr.) *eşit şans / fırsat eşitliği*

Ancak velilerin yarısı aynı zamanda çocukların okullarda diğerleriyle *eşit şansa* sahip olduğundan şüphe ediyor. Ancak öte yandan göçmen kökenlilerin sadece yüzde 44'ü çocuklarının okulda *fırsat eşitliğine* sahip olduğunu düşünüyor. (Zaman 09.06.10: 4)

Eşit şans bir tam çeviri kelimedir ve bu sözcük birlikteliği üç farklı metinde toplam dört kez kullanılmaktadır. Verilen örnekte *fırsat eşitliği* sözcük birlikteliğinin, tekrardan kaçınmak için *eşit şans* ifadesinin eşanlamlı bir seçeneği olarak kullanıldığı görülmektedir. Bazı durumlarda hem değişik sayılabilecek ifade hem de Türkiye Türkçesindeki ifade yazar tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır.

3.6. Çeviriye Dayanan Anlatım Farklılıkları ve Hataları

Bu bölümdeki örnekler, Almanya'da kullanılan Türkçede tekrarlanan tipik öğeler olmayıp kaynak dil Almancadan çeviri işleminin izlerini yansıtmaktadır. Bazı kullanımlar *tam çeviri kelime* (= Lehnübersetzung) olarak ifade edilebilir, zira kavramlar Almancasına koşut olarak bire bir çevrilmiştir. Bazen de öbekler aynı yöntemle çevrilmiştir, oysa Türkçede böyle bir kullanım biçimi mevcut değildir. Bazı örneklerde ise sözcüğün ilk akla gelen yaygın karşılığı ya da sözlükteki ilk karşılığı kullanılmıştır.

Almancadaki *Volkswirtschaft* kavramı ülke ekonomisini yani millî ekonomiyi ifade etmektedir; bu kavram bire bir *halk ekonomisi* olarak çevrilmiştir.

(27) (Alm.) *Volkswirtschaft* (Tr.) *halk ekonomisi*

Araştırmaya göre alkol kaynaklı hastalıklar yüzünden *halk ekonomisi* büyük kayba uğruyor. (Zaman 26.06.10: 2)

Aşağıdaki kullanım da *tam çeviri kelimeye* örnek teşkil etmektedir. Türkçe'de *atom bombası* denilse de; *Atomwaffen* kavramının karşılığı, *nükleer silah* olarak yerleşmiştir ve diğer sözcük öbeği *nükleer silahlardan arındırılmış* olarak kullanılmaktadır.

(28) (Alm.) *atomare Entwaffnung / Abrüstung* (Tr.) *atomlardan silahsızlanmış*

(Alm.) *Atomwaffen* (Tr.) *atom silahları*

Ama Birleşmiş Milletler hedeflerinin Ortadoğu'yu *atomlardan silahsızlanmış* bölge olarak görmek istiyor. Bunun için İsrail *Atom silahlarını* yok etmeli ve İran[] da *atom silahları* yapmaktan vazgeçmelidir. (Zaman 30.06.10: 6)

Sonraki dört örnekte, cümlelerde içerikten ziyade Almanca sözlere bağlı kalındığından gazetedeki Türkçe metni okurken Almanca söylemler rahatlıkla sezilebilmektedir:

(29) (Alm.) *den Weg zu einer Uni finden* (Tr.) *üniversiteye gidiş yolu bulmak* Üniversite rektörü ... Almanya'da akademisyen olmayan ailelerin çok azının çocuklarının üniversiteye *gidiş yolu bulabildiğine* işaret ederek, ... (Zaman 17.06.10: 4)

Bu ifadenin Almancası muhtemelen *den Weg zu einer Uni finden* ve bunun Türkçe karşılığı *üniversiteye gitmeyi başarmak* olmalıydı. Aşağıdaki ifadenin Almancadaki karşılığının *einen Wahrheitskern haben* olduğu tahmin edilmektedir.

(30) (Alm.) *einen Wahrheitskern haben* (Tr.) *çekirdek taneleri kadar doğruların olması*

Konuşmalarında genelde *çekirdek taneleri kadar doğrular* mevcut. Fakat bu taneler genellikle ciddiyetsizlik içeren basit kısaltmalardan meydana gelen polemiklerden oluşuyor. (Zaman 25.06.10: 6)

Yukarıdaki kavram *gerçeklik payı* ya da *doğruluk payı* olarak ifade edilebilirdi. Örnek 31 Almancadaki *verstärkt auf etw. hinweisen* sözcük birlikteliğine işaret etmektedir. Türkçede ise örnekte sunulduğu şekilde kalıplaşmış bir kullanım bulunmamaktadır.

(31) (Alm.) *verstärkt auf etw. hinweisen* (Tr.) *kuvvetli bir biçimde dikkat çekmek*

Bu konuya geçen haftalarda açıklanan 2010 Ulusal Eğitim Raporu'nda da *kuvvetli bir biçimde dikkat* çekildi. (Zaman 25.06.10: 6)

Örnek 32'de de Almanca söylemin (*nicht so tun, als ob*) yansımaları çok belli. Bu cümlede *yapmamak lazım* yerine *davranmamak gerekirdi* daha yerinde olabilirdi.

- (32) (*Alm.*) *nicht so tun, als ob* (*Tr.*) *gibi yapmamak lazım*
'Durum tabii ki riskli. Ama çok büyük bir risk varmış gibi *yapmamak lazım*' dedi. (Zaman 22.06.10: 4)

Aşağıdaki ifade (33) Almandaki *Herausforderung* kavramına işaret etmektedir. Bu kavram Kıyığı (2005: 306) ve Steuerwald (1974: 286) tarafından hazırlanan sözlüklerde örnekteki gibi *meydan okuma / kıskırtma* olarak verilmektedir.

- (33) (*Alm.*) *Herausforderung* (*Tr.*) *meydan okuma*
Scheer, bu durumun birçok işveren için de *bir meydan okuma* olduğunu ve işverenlerin işte internetin özel kullanımını net kurallarla belirlemesi gerektiğini söyledi. (Zaman)

Ancak sözlüklerde verilen karşılıklar tüm kullanım alanlarını kapsamadığı ya da kapsayamayacağı için *sadece* sözlüğe başvurularak yapılan çeviri her zaman doğru olamamaktadır. Bu bağlamdaki *Herausforderung* kavramının içeriği *üstesinden gelinmesi gereken bir olgu* olarak düşünülmesi gerekmektedir. Aşağıdaki örnekteki (34) *selamlamak* fiili, *begrüßen* fiiline dayanmaktadır ve *selamlamak* anlamı dışında *olumlu bakmak / karşılamak* veya *desteklemek* anlamını da taşımaktadır. Almandaki kavramın alanı daha geniştir. Türkçede *selamlamak* bu bağlamda kullanılmamaktadır.

- (34) (*Alm.*) *begrüßen* (*Tr.*) *selamlamak*
VIKZ'ın İslam ve entegrasyon konusunda bir araştırma yapılmasını temelde *selamladığını* belirten İnal, ... (Zaman 11.06.10: 5)

Aşağıdaki örnek, sözcüklerin ardındaki kavramların iki dilde tamamen örtüşmemesinden ortaya çıkan bir farklı kullanımı göstermektedir. Bu bağlamda olumlu çağrışıma sahip olan *ilgilenmek* daha yerinde olurdu.

- (35) (*Alm.*) *sich beschäftigen* (*Tr.*) *uğraşmak*
... ayrıca yeni ders yöntemleriyle öğretmenlerin tek öğrenciyle [= her bir öğrenciyle] daha fazla *uğraşma* zamanı bulacağını ... savundu. (Zaman)

Bu bölümde betimlenen örnekler çeviri işlemindeki sözcük seçimi yanlışlarına dayanmaktadır, 36'da ise yapıyla ilgili bir örnek sunulmaktadır. Aşağıdaki Türkçe cümle âdeta Almanca cümle yapısına göre kurulmuştur ve dolaylı soru cümlesi iki bölümden oluşmaktadır. Oysa kural olarak Türkçe cümle yapısında yüklem cümlenin sonunda yer alır. Cümlede bir öge vurgulanacaksa, vurgulanacak ögeye bağlı olarak ögelerin yer değiştirir-

mesi ve bunun sonucunda yüklemden sonra bir ögenin yer alması, standart Türkiye Türkçesinde de normaldir.

- (36) İstanbul'da İHH'dan *bilgi alacağım ne geri verildiğine dair*.
(Zaman 30.06.10: 6)

Bu söz dizimine sahip olan bir cümle, Türkçede ancak konuşmada bazı ögeler vurgulandığında kurulabilir. Türkçede yüklem cümlelerin son ögesi olduğu için dolaylı soru kısmının yüklemden önce yer alması gerekir.

Bu alt bölümde son örnek olarak, gazetede yer alan Türkçe haberin bir bölümüyle birlikte, bu haberin temelini oluşturan Almanca (kaynak) metinden de alıntı verilmektedir:

- (37) Hapisten çıkan cinsel tacizcilerin oturduğu yerlere yakın yerlerde *oturanlar için korkuların işgalinde olmanın duygusal bir konu olduğunu* bildiren Glatzke, bazı insanların akıllarından ise, 'acaba eski bir mahkûmün yakınında mı oturuyorum, öyle ise polis ne yapıyor?' sorularının aklından çıkmadığının altını çizdi. (Zaman 22.06.10: 4)

... erklärt LKA-Chef Wolfgang Gatzke. Aus der Haft entlassene Sexualstraftäter seien ein emotionales Thema, besetzt mit Ängsten. Wohnt womöglich bei mir in der Nachbarschaft ein aus der Haft Entlassener? Und wenn ja, was unternimmt die Polizei? (Lanwert)

Bu iki metin karşılaştırıldığında, yazarın Almanca metni Türkçeye çevirdiği görülmektedir. Oysa yazar Almanca metni cümle cümle çevirerek değil de bu bilgileri özümseyerek kendi metnini hazırlayabilirdi. Ancak Federal Almanya'da Türkçe bir gazetede çalışan bir gazetecinin hiç çeviri yapmaması mümkün değildir.

3.7. Sınıflandırılmayan Farklı Kullanımlar

Türkiye Türkçesinde *organize* sözcüğü *organize etmek* şeklinde fiil olarak kullanılmaktadır, sıfat olarak ise oldukça dar bir kullanım alanına sahiptir, örneğin *organize suçlar* ya da *organize sanayi bölgesi* gibi. Aşağıdaki örneklerde ise bu sözcük *organizasyon / örgüt / düzenleme* yerine isim olarak kullanılmıştır.

- (38) ... çok sayıda kurum ve kuruluşun *organizesinde* gerçekleşen yürüyüşe ... binlerce öğrenci katıldı. (Hürriyet 05.06.10: 16)

38'deki gibi kullanımlara Almanya'da sıkça rastlanabilmektedir. Aşağıdaki örnekte ise *organizasyon / organize* ikilisi eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Bu durum, yazarın hem Türkiye Türkçesindeki standart kullanımı hem de değişkeyi uygun bulduğunu göstermektedir.

- (39) Hagen ve Gelsenkirchen Zaman Temsilciliği balık avı tutkunlarını yaptığı *bir organizasyonla* bir araya getirdi. ... Neşeli başlayan av sürecinde balık tutulmasa da, farklı *bir organizenin* verdiği hava ve kaynaşma açısından oldukça verimli geçti. (Zaman 19.06.10, yerel ek)

40'taki örnekte *motivasyon* yerine *motive* tercih edilmiştir, bu kullanım şekline bir kez rastlanmıştır.

- (40) Eğitim merkezi müdürü Sinan Altundirim ise konuşmasında eğitimdeki *motivenin* önemine değinerek; ... (Zaman 16.06.10: 4)

Bu sözcük de sanki *organize* sözcüğüne koşut bir biçimde türetilmiştir. Bu farklı kullanımlara bir gerekçe bulunamamıştır. Örnek 41'de de *yetenekli / kabiliyetli* yerine Almanca *Talent* sözcüğü Türkçe -İl yapım ekiyle Türkçeleştirilerek iki eşanlamlı sözcük birlikte iki farklı isim gibi kullanılmıştır:

- (41) Birte Steller ise en büyük hayalinin Hamburg'un uluslararası *talentli ve kabiliyetlilerin* limanı olduğunu görmek olduğunu söyledi. (Zaman 16.06.10: 4)

Metinlerde geçen Almanca sözcüklerin bilinçli olarak kullanıldığı düşüncesine daha önce değinilmişti. Buna karşın, Hollanda'nın *Den Haag* kentinin Türkiye Türkçesindeki *Lahey* şekliyle değil de, Almanya'da kullanılan adıyla verilmesi, bilinçli bir tercih olarak görülmemektedir. Bu örnekteki sözcük kullanımı, Türkiye Türkçesindeki geçerli adın bilinmemesi ya da o anda ilk akla gelen kullanımın tercih edilmesi olarak düşünülebilir.

- (42) Kiralanan bir otobüsle yaklaşık 57 kişi önce Hollanda'nın *Den Haag* Limanına gitti ... (Zaman 19.06.10, yerel ek)

42'deki *yaklaşık 57 kişi* ifadesinde *yaklaşık*'tan sonra yuvarlak bir rakamın yerine kesin bir rakamın tercih edilmesi ne Türkçenin ne de Almancanın kurallarına uymaktadır.

Bu alt bölümdeki örnekler, sözcük düzeyinde değişikliklerle düzeltilebilmektedir. Ancak gazetede aşağıdaki örnekteki gibi metin bölümleri de yer almaktadır:

- (43) Öğretmenler "iyileşince normal okula döner" diyerek ikna ediyor Öğretmenler, anne-babayı "Förderschule'ye giderse daha başarılı olur. Orada onun seviyesinde öğretiyorlar. Hem sınıflarda daha az öğrenci var. İyileşince normal okula tekrar döner." diye ikna ediyor. ... Türkiye'ye giden öğrenciler başarılı oluyor Förderschule tehlikesinden kurtulmak için birçok ailenin çocuklarının Türkiye'ye devam ettirdiğini görüyoruz. (Zaman 02.06.10) (Alt başlıklar gazetedeği gibi koyu yazılmıştır.)

Çeviriye dayanmayan bu metin (43) anlatım bozuklukları içermektedir. Öğretmenler ikna edilmiyor, bilakis ikna ediyor. Bu bilgi metnin devamında ifade edilmektedir. Son cümledeki anlatım bozukluğu anlamayı zorlaştırmaktadır. Bu metin kendi dilini korumaya çalışan bir okurun Türkçesinin gelişimine katkıda bulunacak nitelikte bir metin örneği değildir.

4. Değerlendirme

Konuşma dilinden sunulan örneklerle gazetede yer alan örnekler karşılaştırıldığında, Almancaya koşut üretilen *devam yapmak* gibi bir dil kullanımına yazı dilinde rastlanmamaktadır. Konuşma dilinde yaygın olarak kullanılan *meslek yapmak* sözcük birlikteliğinin yazılı dile de yansımış olduğu görülmektedir. Her iki gazetede de renkler Almancadaki gibi politik simge olarak kullanılmıştır. Türkiye'de yayımlanan bir gazetede *kırmızı, siyah ve sarı* renkleri siyasi parti simgeleri olarak anlaşılacaktır, ancak çevreci Yeşiller Partisi *yeşil* rengi ile bağdaştırılmaktadır. Bu konudaki renk kullanımını Alman kültürünü yansıtmaktadır.

Gazete bazında düşünüldüğünde tespit edilen örnek türlerinin bir kısmı münferit sayılabilir, çünkü birçok örneğe bir kez rastlanmıştır. Geneline bakıldığında bir ay boyunca dört kere *gereksiz çoğul eki*, üç kere *meslek yapmak* ya da altı kere *organizesinde* gibi değişke sayılabilecek ögeler kullanılmıştır. Beş farklı metinde toplam altı farklı dil adı ifade edilirken, –CE yapım eki gerekmediği hâlde *dil* sözcüğüyle birlikte kullanılmıştır. Bu konudaki tekrarlar da dikkate alındığında –CE yapım ekinin toplam on iki kere *dil* sözcüğüyle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım şekline Türkiye'de yayımlanan kitaplarda da rastlanabilmektedir.

Mecazi dil kullanımında Türkiye Türkçesinden farklı sözcüklerin seçilmesi dikkat çekmektedir, örneğin *tablo* yerine *resim*, *lokomotif* yerine *motor*, *piyon* yerine *şah figürü*. Bazı farklı kullanımlarda bire bir (kelimesi kelimesine) çeviri yapıldığından, Türkiye Türkçesinde rastlanmayan ifadeler yer verilmiştir. Bu ifadelerde Almanca söylemler sezilebilmektedir. Bu konuya *nükleer silah* yerine *atom silahları* ya da *ülke ekonomisi* yerine *halk ekonomisi* denmesi örnek verilebilir. Bazı farklılıklar hatalı çeviri işlemine dayanmaktadır. Bu konuya ilişkin toplam on iki örnek tespit edilmiştir. Tüm bu saptamalar, Federal Almanya'da yayımlanan gazetelerde yer alan metinlerin baskın dil olan Almancanın özellik ve izlerini daha fazla taşıdığını bulgulamaktadır. Bu saptamalardan, benzer kural dışı kullanımlara hiçbir şekilde Türkiye'de rastlanmadığı sonucu çıkarılmamalıdır. Bu konuda standart Türkiye Türkçesinde de uygun bulunmayan bazı farklılıkların kullanım sıklığının, Almancanın da etkisiyle Almanya'da üretilen metinlerde daha yüksek olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda ilk akla gelen –CE yapım ekinin dilin adıyla birlikte kullanılmasıdır.

Almancayla iç içe bir yaşam sürdürürken göçmen / azınlık dili konuşurlarının, bu baskın dilin etkisi altında kalmaları kaçınılmazdır. Çünkü bu konuşurlar sürekli Alman kültürünün söylemleriyle karşı karşıya gelmektedirler. Bu bağlamda elbette gazetecilerin mesleki ve dilsel altyapıları da belirleyici olmaktadır. Sonuç olarak onlar da diğer Türkiye kökenli göçmenler gibi Almanya'daki göç gerçeğinin bir parçasıdır. Gazetede ki metinler de doğal olarak gazetecilerin dilsel becerilerini yansıtmaktadır.

Türkiye kökenli göçmenlerin Türkçe gazete okuma tercihleri, sadece haber ve bilgi için değil, Türkçe derslerine katılımda olduğu gibi, kendi dillerini geliştirme amacından da kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu okurlar, söz konusu gazetelerdeki Türkçenin kullanımını doğru kabul edip örnek alabilirler. Bundan dolayı Federal Almanya'daki (ve diğer ülkelerdeki) gazeteciler kendilerine yüklenen bu misyonun bilinciyle görev yapmalıdırlar.

Bu araştırmada, kuralcı bir dil yaklaşımından yola çıkılarak, *Almanya'daki Türkçe gazetelerde hiçbir şekilde Almanca sözcük kullanılmamalıdır* gibi bir görüş benimsenmemiştir. Dilin temel işlevi elbette iletişimi sağlamaktır. Türk göçmenler Federal Almanya'da, Alman kültürünü ve sistemini dile getiren Almanca ifadelerle iç içe yaşadıklarından, iletişimi kolaylaştırmak için bu ifadelerin Almancası mutlaka belirtilmelidir. Çünkü özellikle seyrek rastlanan kavramların (örneğin *Eyalet Temsilciler Meclisi*) sadece Türkçe karşılıkları yazıldığında, Türk göçmenlerin çoğu bu sözcüklerle, ilgili kavramları hemen özdeşiremeyebilir.

Gazetelerde kullanılan dille ilgili özellikler örneklerle ortaya konmuştur. Bu özelliklerin çoğu, gazetecilerin iki dilli ortamda yaşamalarına dayandırılabilir. Gazeteciler kendilerini çevirmen olarak görmeseler de, sürekli çeviri yapmak durumunda kalmaktadırlar. Metinlerde tespit edilen dilsel aksaklıkların bazılarının, bilgilerin Almancadan Türkçeye çevrilirken meydana geldiği anlaşılmaktadır. Örnek sayısı bakımından önemsiz görünse de, anlatımdaki bu aksaklıkların, iletişimi zorlayacak boyuta ulaşabildiği tespit edilmiştir. Okurların kendi dillerini koruyabilmeleri için daha nitelikli metinler hazırlanmalıdır. Bu sorunun çözümü için aşağıdaki hususlara uyulması önerilmektedir:

- Hali hazırda çalışan bazı gazetecilerin kendilerini geliştirmeleri için imkân sağlanmalıdır.
- İstihdam edilecek gazetecilerde hem Almancaya hem Türkçeye üst düzeyde bir hâkimiyet aranmalıdır, hatta Türkçe dil sınavı uygulanmalıdır.
- Metinler, Türkçenin doğru kullanımı açısından mutlaka tekrar düzeltilenler tarafından gözden geçirilmeli ve düzeltilmelidir.

- Federal Almanya'da akademik Türkçeyi öğrenme imkânlarının kısıtlı oluşunu göz önünde bulundurarak, gazetecilerin hem Almanya'da hem Türkiye'de eğitim görmeleri sağlanmalıdır.
- Gazetecilerin her iki ülkede de mesleki etkinliklere katılabilmeleri için imkânlar sunulmalıdır.
- Gazeteciler çeviri konusunda bilinçlendirilmeli ya da çeviri eğitimi almalıdırlar.

Açıklamalar

- ¹ 2010 yılının ikinci çeyreği için Hürriyet'in satış sayısı 32.387, Zaman'ın satış sayısı ise 27.281 olarak açıklanmıştır. (<http://daten.ivw.eu/index.php?menuid=5&u=&p=>)
- ² Türkçe dersi için 12 öğrencinin başvurması halinde bu ders açılmaktadır. Okul idarelerinin bu konuyu desteklemeleri, velilerin ilgisizlikleri ve diğer olumsuz şartlar da göz önünde bulundurulursa var olan kapasitenin bile değerlendirilemediği sonucu ortaya çıkmaktadır. (Zaman 25.06.2010: 5, Hürriyet 25.6.2010: 14)
- ³ Alkan bu olgunun *çift yönlü göç* olarak adlandırılmasını önermektedir (05.05.2011'de sunulan bildiri).
- ⁴ Benzer bir örnek de *sos* [sɔs] yerine *Soße* ['zo:sə] denmesidir.
- ⁵ Bu konuya bir başka örnek ise *Führerschein machen* karşılığında *ehliyet almak* yerine *ehliyet yapmak* sözcük birlikteliğinin kullanılmasıdır.
- ⁶ Bu cümle, Deutsche Welle Türkçe ağıının 14 Mart 2011 tarihli *Haftanın Söyleşisi* programında, Almanya Sol Parti milletvekili Sevim Dağdelen'le gerçekleştirilen *Almanya'da Göçmen Kadınların Sorunları* konulu söyleşiden alınmıştır. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3618682,00.html>. *devam* sözcüğünü örneklerdeki gibi kullanan konuşurların ortak özelliği çok küçük yaşlardan beri Almanya'da yaşamaları veya orada doğmaları ve anaokuluna gitmeleridir.
- ⁷ Akşam gazetesinin yayımı bir süre sonra durdurulmuştur (Cryns vd.1991: 22).
- ⁸ Güllapoğlu'na göre Almanya'da basılan ilk Türk gazetesi 1973 yılında basılan Tercüman gazetesidir ve Hürriyet Almanya'da 1975 yılında basılmaya başlanmıştır (2009: 662).
- ⁹ IVW'ye (Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern e.V.) göre 2011'in son çeyreğinde Hürriyet'in *Avrupa* satış sayısı 34.232 iken Zaman'ın *Almanya* satış sayısının 28.169'a ulaştığı görülmektedir. (<http://daten.ivw.eu/index.php?menuid=5&u=&p=> 23.02.2012)
- ¹⁰ 12 sayfa olan Yeni Özgür Politika gazetesinin iki sayfası Kürtçedir.
- ¹¹ Bu veriler, 18. – 24.06.2010 tarihleri arasında iki gazetenin incelenmesinde ortaya çıkmıştır. Hürriyet gazetesinin *Sıla eki* dönemlik olduğundan ve *Young Hürriyet eki* Almanca hazırlandığı için dikkate alınmamıştır. Zaman gazetesi abone usulü satıldığı için Pazar günü de dağıtım yapılmadığından Pazar baskısı yapılmamaktadır. Bundan dolayı Zaman gazetesi 6 gün üzerinden hesaplanmıştır.

- ¹² Bu konuya ilişkin diğer örnekler şöyledir: “Fakat bu durum ... ‘başarısızlığa uğrayan uyuma’ açıkça karşıt bir resim ortaya koymaktadır. Bu karanlık resim ... göç toplumu mu yanlış biçimde yansıtan tuhaf bir aynadır” (Zaman 25.06.10: 6).
- ¹³ Standart Türkiye Türkçesinde, normatif yaklaşıma göre çokluk belirten sayı sıfatlarından sonra çoğul eki gelmemektedir (bk. Akbayır 2003: 85, 86). Bu kurala uymayan kullanımlara konuşma dilinde, nadiren de yazılı dilde rastlanmaktadır.

Kaynaklar

- Akbayır, Siddık (2003). *Dil ve Diksiyon. Yazılı ve Sözlü Anlatım Bozuklukları*. Ankara: Akçağ Yay.
- Alkan, Nail (05.05.2011). “Geriye Göç Üzerine Bir Alan Araştırması”. *Almanya’ya Türk Göçünün 50. Yılında Türk-Alman İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği*. Adenauer Vakfı’nın 04.-05.05.2011 tarihlerinde düzenlediği Uluslararası Konferans. Ankara.
- Cindark, İbrahim ve Sema Aslan. *Deutschlandtürkisch*. <http://www.ids-mannheim.de/prag/soziostilistik/Deutschlandtuerkisch.pdf> [Erişim tarihi: 07.07.10]
- Cryns, Manfred, Ayşe Özkan, Heidi Wedel, Ferah Yazar-Zarif, F. (1991). *Zum Integrationspotential der türkischen Tagespresse in der Bundesrepublik Deutschland*. Ergebnisse einer quantitativen und qualitativen Inhaltsanalyse türkischer Tageszeitungen, Studien und Arbeiten des Zentrums für Türkeistudien Bd 7. Olden, Leske + Budrich.
- Erdal, Marcel (1999). “Das Nachfeld im Türkischen und im Deutschen”. *Türkisch und Deutsch im Vergleich*. Hrsg. Lars Johanson ve Jochen Rehbein. Wiesbaden: Harrassowitz. 53-94.
- Gogolin, Ingrid, Gabriele Kaiser, Hans-Joachim Roth, Astrid Deseniss, Britta Howighorst ve Inga Schwarz (2004). *Mathematiklernen im Kontext sprachlich-kultureller Diversität*. (DFG Go 614/06) http://www.erzwiss.uni-hamburg.de/Personal/Gogolin/cosmea/core/corebase/mediabase/foermig/website_gogolin/dokumente/mathe_bericht.pdf
- Gözaydın, Nevzat (2002). “AB Tartışmaları Sırasında Almanya’daki Türkçe ... veya Biz Nereye?”. *Türk Dili 608*: 366-375.
- Güllapoğlu, Fatih (2009). “Avrupa’daki Türk Medyası’nın Kısa Tarihçesi ve Türkiye’deki Türk Medyası’nın Yurt Dışındaki Türklere Bakışı”. *Yurtdışındaki Türklere: 50. Yılında Göç ve Uyum*. Ed. Erdoğan, M. M. Ankara: Orion Kitabevi. <http://daten.ivw.eu/index.php?menuid=5&u=&p=> [Erişim tarihi: 22.02.2012] <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3618682,00.html> [Erişim tarihi: 20.06.2011]

- Johanson, Lars (2009). *Türk Dili Haritası Üzerinde Keşifler*. Çev. Nurettin Demir & Emine Yılmaz. 3. baskı. Ankara: Grafiker Yay.
- Kıyıcı, Osman Nazım (2005). *Kompaktwörterbuch Türkisch*. Stuttgart: Klett.
- Köksal, Gürsel (17.04.2009a). *Avrupa'da önemli bir yıldönümü Hürriyet'in Avrupa Baskıları 40 yaşında* http://www.atgb.info/20090421/hurriyet40_gurselkoksal.pdf [Erişim tarihi: 15.08.2012].
- _____, (20.09.2009b). *Avrupa'daki Türkçe medyadan "dinamik" haberler*. http://www.atgb.info/20090421/hurriyet40_gurselkoksal.pdf [Erişim tarihi: 15.08.2012].
- Külahçı, Ahmet (2009). "Türken in Deutschland, Türkischen Medien in Deutschland, Deutsche Medien und Islam". (s. 637-641) *Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum*. Ed. Erdoğan, M. M. Ankara: Orion Kitabevi.
- Lanwert, Hayke. <http://www.derwesten.de/politik/fruehwarnsystem-fuer-sexualstraftaeter-id3339686.html> [Erişim tarihi: 15.08.2012].
- Özcan, Mehmet (2008). "Azınlık Terimi: Almanya ve Türkiye'de Azınlığın ve Çoğunluğun Birlikte Yaşamaları". *Göç ve Entegrasyon – Almanya ve Türkiye'de Azınlık – Çoğunluk İlişkileri*. Ankara: Adenauer Vakfı Yay. 9-42.
- Reich, Hans H. ve Hans-Joachim Roth (2002). *Spracherwerb zweisprachig aufwachsender Kinder und Jugendlicher Ein Überblick über den Stand der nationalen und internationalen Forschung*. <http://www.erzwiss.uni-hamburg.de/personal/gogolin/files/Gutachten.pdf> [Erişim tarihi: 15.08.2012].
- Rohe, Mathias (2008). "Azınlık Terimi: Almanya ve Türkiye'de Azınlığın ve Çoğunluğun Birlikte Yaşamaları". *Göç ve Entegrasyon – Almanya ve Türkiye'de Azınlık – Çoğunluk İlişkileri*. Ankara: Adenauer Vakfı Yay. 43-55.
- Sauer, Martina (2009). *Türkeistämmige Migranten in Nordrhein-Westfalen und in Deutschland: Lebenssituation und Integrationsstand*. Ergebnisse der neunten Mehrthemenbefragung. Essen: Stiftung Zentrum für Türkeistudien.
- _____, (2011). *Partizipation und Engagement türkeistämmiger Migrantinnen und Migranten in Nordrheinwestfalen*. Ergebnisse der elften Mehrthemenbefragung. Essen: Stiftung Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung.
- Steuerwald, Karl (1974). *Deutsch – Türkisches Wörterbuch*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Tokgöz, Oya (t.y.). "Türk Gazetelerinin Yurtdışı Baskıları: Nedenleri, Rolü ve Önemi". *Ankara Üniversitesi SFB Dergisi* 1-2 (43): 143-153. <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2861/> [Erişim tarihi: 15.08.2012].
- Weiß, Hans-Jürgen ve Joachim Trebbe (2001). *Mediennutzung und Integration der türkischen Bevölkerung in Deutschland* Ergebnisse einer Umfrage des Presse- und Informationsamtes Bundesregierung. Potsdam: GöfaK Medienforschung GmbH.

The Use of Linguistic Patterns in Turkish Newspapers Published in the Federal Republic of Germany

Nurhan Baş*

Abstract

Turkish speakers living in Germany have quite a heterogeneous linguistic background in Turkish, and the immigrant language is usually influenced by German; therefore, Turkish immigrants may tend to choose different words in their daily language than Turkish speakers in Turkey. Some linguistic elements are copied from German into Turkish. This linguistic evolution is quite relevant for contact language researchers. A number of Turkish daily newspapers have been published in Germany for a long time. In this study, the European pages of the newspapers titled *Zaman* and *Hürriyet*, issued between 1-30 June 2010, have been examined. It was determined that the use of the Turkish language might be slightly different from the Turkish spoken in Turkey. Some of the issues which are covered in this study are: the use of colours as cultural symbols, the use of German words, the use of plural suffixes, commonly used foreign words, metaphorical language, uncommon use of expressions based on translation, and translation mistakes.

Keywords

Newspaper, language, Germany-Turkish, language variations, Turkish, German, contact language, translation mistakes

* Dr., Hacettepe University, Faculty of Letters, Dept. of Translation and Interpretation - Ankara / Turkey
nurhan_f_bas@hacettepe.edu.tr

О языке турецких ежедневных газет, издаваемых в федеральной Германии

Нурхан Баш*

Аннотация

Турецкое население, проживающее в федеральной Германии, имеет гетерогенную языковую инфраструктуру турецкого языка. В связи с этим, турецкий язык в Германии как язык мигрантов, под влиянием немецкого языка может отличаться от турецкого языка Турции, например, с точки зрения выбора используемых слов. Лингвистические элементы копируются с немецкого на турецкий язык. Этот языковой обмен привлекает к себе внимание исследователей отношений между языками. С другой стороны, на протяжении длительного времени в Германии издаются турецкие ежедневные газеты. В этом исследовании рассмотрены тексты европейских страниц газет «Заман» и «Хурриет», подготовленных в Германии и опубликованных в период 1-30 июня 2010 года; и определено, что турецкий язык, использованный в данных текстах, хоть незначительно, но отличается от турецкого языка, используемого в Турции. В этом контексте также затронуты такие темы, как использование цветов в качестве культурной символики, использование немецких слов, окончания множественного числа, общепотребляемые слова иностранного происхождения, использование образного языка, различия и ошибки повествования вследствие перевода.

Ключевые слова

газета, язык, турецкий язык Германии, преобразование языка, турецкий язык, немецкий язык, языки сторон, ошибки перевода

* док., университет Хажеттепе, кафедра переводческого дела – Анкара / Турция
nurhan_f_bas@hacettepe.edu.tr